

Список використаних джерел:

1. Асеев Ю.С. Стили в архитектуре Украины. – К., 1989. – 104 с.
2. Будзей О. Огієнка: Ім'я на мапі міста // Подолянин. – 2004. – 16 липня.
3. Боньковська С.М. Ковальство на Україні (XIX початок XX ст.). – К.: Наук. думка, 1991. – 112 с.
4. Есеевич В.Е. Архитектура Украины на рубеже XIX – XX веков. – К.: Будівельник, 1978.
5. Збірник креслень залізних та чавунних огорож Подільської губернії: Альбом будівельної комісії XIX ст. – КВ 90486. – Ін. № 1259. – 20 с.
6. Навроцкий А.Г. Кузнечное ремесло. – М., 1988.
7. Папевська С.О. Архітектурна спадщина Кам'янця-Подільського кінця XIX – початку XX ст. // Тези доповідей VI Подільської історико-краєзнавчої конференції. – Кам'янець-Подільський: КПДПУ, 1985. – С. 20-21.
8. Сарабьянов Д.И. Стиль модерн. – М.: Искусство, 1989.

The article reveals artistic – stylistic features of metallic products, included in architectural surrounding of Kamyanets-Podilsky of the end XIX – beg. XX c. It studies techniques, main constructive and decorative elements that were used in metal-plastics of public buildings and houses.

Key words: construction, blacksmith craft, stylistics and architectural metal decor.

Отримано: 30.06.2010

УДК 78.067.26(477.43):788

І. Г. Маринін,

*кандидат педагогічних наук, доцент;
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка*

КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ ОРКЕСТР СОПІЛКАРІВ ЯК УНІКАЛЬНЕ ЯВИЩЕ В СВІТОВІЙ МУЗИЧНІЙ КУЛЬТУРІ

Аналізуються в хронологічному зрізі родовизначальні особливості й кардинальні зміни форми, строю, технічні й функціональні можливості оркестрових сопілок конструкції Б.Гулашевського й П.Цинкалова у контексті з історією зародження, розвитком і творчими досягненнями народного оркестру сопілкарів “Фольклор” (м.Кам'янець-Подільський) під керівництвом заслуженого працівника культури України А.Твердохліба.

Ключові слова: народний оркестр сопілкарів “Фольклор”, оркестрові сопілки, оркестрове виконавство.

Народні інструменти, зокрема сопілки, як “продукт” народних умільців-музикантів, протягом віків вдосконалювалися за формою, будовою, строем, підбором матеріалу та способом виготовлення, акустико-технічними параметрами тощо. Проте, вичерпуючись у своїй первозданності, завдяки “професіоналізації” народно-інструментальної творчості геніальними народними талантами, сопілки народних майстрів поринають у новий виток свого розвитку, змінюючись за формою, структурою та функціями. Деякі з них вперше в світовій практиці віднайшли своє практичне застосування в сопілковому оркестровому виконавстві.

Актуальність даної теми впливає із необхідності дослідити історичні витоки зародження та творчі досягнення оркестру сопілкарів

“Фольклор” Кам’янець-Подільського УТОС (Українське товариство сліпих) під керівництвом заслуженого працівника культури України Анатолія Миколайовича Твердохліба у тісному поєднанні з чіткими завданнями інструментознавства, органології, етномузикознавства.

Наша *мета* – визначення сутнісних характеристик, родовизначальних особливостей та кардинальних змін у формі, строю, технічних й функціональних можливостей оркестрового сопілкового ряду конструкції Б. Гулашевського й П. Цинкалова, матеріалу, способу виготовлення, акустико-технічних параметрів, характеру функціонування, які вперше в світовій практиці відзнайшли своє практичне застосування в сопілковому оркестровому виконавстві.

Завдання статті полягає у введенні в науковий обіг нових історичних фактів, які дають можливість простежити еволюційний розвиток сопілкового мистецтва на прикладі творчих досягнень першого оркестру сопіларів “Фольклор”.

У сучасній етноорганології – науці про народні інструменти – різні точки погляду на актуальні питання вивчення народних інструментів утвердили своєю багатогранною науковою діяльністю М. Лисенко, Г. Хоткевич, Є. Юцевич, Є. Безп’ятов, А. Гуменюк, В. Комаренко, П. Іванов, М. Лисенко-Дністрянський, В. Гуцал. Їх науково-дослідні статті та монографічні праці містять значну кількість матеріалу про народний інструментарій (у тому числі і сопілку), подають графічні зображення, технічно-виконавські характеристики, нотні приклади народної інструментальної музики, виступи та записи фольклорних ансамблів. Зокрема, такі науковці, як А. Гуменюк у своїй праці “Українські народні музичні інструменти, інструментальні ансамблі та оркестри” (1959) [1, с. 30], В. Гуцал у методичних порадах для керівників самодіяльних колективів під назвою “Грає оркестр народних інструментів” (1978 р.) [1, с. 32], П. Іванов у 1981 році в книзі “Оркестр народних інструментів” [2, с. 62] вперше описали стрій, технічні та функціональні можливості хроматичних оркестрових сопілок, їх назви, діапазон тощо.

На початку 50-х років минулого століття над удосконаленням форми, конструкцій оркестрових різновидів сопілок в Україні працювали майстри-конструктори І.М. Скляр, В.О. Зуляк, Є.М. Бобровников, О.М. Шльончик, Н.Д. Матвеев, Д.Ф. Демінчук та інші. Вони зробили першу спробу обґрунтування на основі законів акустики різних розмірів сопілок (довжину, діаметр та місце свердління отворів). На той час більшість майстрів виготовляла сопілки емпіричним шляхом, вибираючи з великої кількості інструментів ті, які найбільше відповідали вимогам строю. Багато з них різними шляхами розв’язували одну проблему, а саме: усталення звукоряду сопілки й створення нових її типів. Вже у 1954 році на Республіканському огляді художньої самодіяльності В. Зуляк продемонстрував від Мельнице-Подільського районного Будинку культури Тернопільської області, ансамбль сопіларів. “Нові типи сопілок (альт, бас), виготовлені ним, (В. Зуляком) були діатонічного звукоряду” – пише А. Гуменюк у своїх дослідженнях, – “... В. Зуляк дещо випередив І. Скляра, зокрема у створенні сопілки-тенор” [1, с. 31].

Однак, істотною відмінністю цих сопілок було те, що діапазон звучання сопілок-бас І. Скляра (хроматичної) і В. Зуляка (діатонічної) у нижньому регістрі відповідали діапазону звучання сопілки-тенора конструкції майстрів з Кам’янця-Подільського Б. Гулашевського і

П. Цинкалова. Ці два майстри з Поділля вперше у світовій практиці добилися радикальних змін конструкції оркестрових сопілок, що значно розширили діапазонні можливості звучання цих інструментів.

У той час музикознавці, конструктори-сопілкарі світового значення стверджували, що добитися розширення діапазону вниз на сопілкових оркестрових інструментах неможливо. Але керівник оркестру народних інструментів Кам'янець-Подільського підприємства УТОС, інвалід I-ої групи по зору Борис Миколайович Гулашевський не міг погодитися з цим твердженням. Починаючи із 1960 року, протягом 10 років він працював над удосконаленням тембро-акустичних характеристик та розширенням діапазону у нижньому регістрі шестиотвірних оркестрових сопілок (бас, контрабас). Він власноруч сконструював і виготовив сопілки різних розмірів – від піколо довжиною 20 см до контрабаса – 2м 90 см з діаметром отвору в 20 см. Таким чином, у 1964 році у Кам'янець-Подільському, вперше в Україні і світі був створений **перший сопілковий оркестр** (від піколо до контрабаса з діапазоном від *мі*-контроктави до *мі*-четвертої октави), здатний відтворювати всі діатонічні звуки, які існують у музичному звукоряді. Оркестр був створений за власною ініціативою Б. Гулашевського на підприємстві УТОС у складі 10 оркестрантів, який згодом збільшився до 21 особи основного складу.

Після виступу оркестру сопілкарів на заключному концерті працівників легкої промисловості, який відбувся у м. Києві, фахова комісія зробила зауваження щодо примітивності виготовлення інструментів. Тоді Б. Гулашевський зрозумів, що необхідно виготовляти інструменти з хроматичним строем, які б відповідали професійним зразкам музичних інструментів, що значно розширили б технічні та художньо-виконавські можливості колективу. Такими "подільськими страдеварі" стали Б. Гулашевський (головний конструктор – "ідейний натхненник" хроматичних оркестрових сопілок) і П. Цинкалов (музичний майстер – "втілювач ідеї" Кам'янець-Подільського побутокмбінату). Три роки знадобилося Б. Гулашевському і П. Цинкалову на створення ескізів креслень майбутніх інструментів, придбання всіх знарядь, верстатів та спеціальних інструментів, які необхідні для виготовлення сопілок різних розмірів. "Чого лише не доводилося нам придумувати, аби ті двометрові контрабаси виготовити! Навіть зробили спеціальний токарний станок довжиною у чотири метри, аби контрабас виточити..." – згадує Петро Іванович перші кроки у створенні унікальних сопілок [4, с. 3]. Для виготовлення інструментів заготовлялися і підбиралися за особливими критеріями відповідні породи деревини з груші, горіха, липи, дуба, ясеня, осики, які витримували для сушіння за певними технологічними вимогами протягом 3-х років.

До 1979 року оркестр сопілкарів повністю поновився новими інструментами, виготовленими за ескізами зразків Б. Гулашевського майстром П.І. Цинкаловим, які відповідали естетичним, а найголовніше – сучасним художньо-технічним вимогам до такого виду інструментів, що характеризувалися високими техніко-виконавськими можливостями, висотою і глибиною діапазонних можливостей. До складу оркестру входить від 20 до 40 сопілок різних розмірів (піколо, прими, альти, тенори, басы, контрабаси).

Головною особливістю сопілок майстрів із Кам'янець-Подільського є те, що вони у технічному плані, шириною діапазону, величиною розмі-

рів переважають своїх “конкуренток” із колекції сопілок майстрів Є.М. Бобровникова, В.О. Зуляка, І. Скляра, Д.Ф. Демінчука. Наприклад, П. Іванов, описуюючи діапазон і технічну характеристику сопілки-бас конструкції Бобровникова, вказує на розмір його довжиною біля метра і зауважує, що “... інструмент із-за незручності гри в наш час не використовується” [3, с.63]. Інший науковець-практик, диригент Національного академічного оркестру українських народних інструментів В.Гуцал про сопілку-бас пише: “У зв’язку з тим, що мензура тут дуже велика, технічні можливості на басовій сопілці обмежені. На ній можна виконувати мелодію лише в повільному темпі, хроматичні пасажі у швидкому темпі практично не використовуються” [2, с.36]. Натомість керівник ансамблю “Фольклор” А.Твердохліб з цього приводу зауважує, що “... сопілка-бас **до**-мажор конструкції Б.Гулашевського й П.Цинкалова має довжину 1м 45см, а сопілка-бас **соль**-мажор – 1м 90см, що є значно більшими за розмірами від своїх попередників, але цей величинний показник розмірів сопілки-бас ніяким чином не позначається негативно на темпових відхиленнях чи виконанні хроматичних пасажів у швидких музичних темпах”. Результат якісного відтворення глибини та висоти діапазону музичного звукоряду був прямо пропорційно залежним від творчої “інженерної думки” майстрів-винахідників, яку лише вони змогли втілити на практиці.

Наступною суттєвою перевагою хроматичних сопілок-бас конструкції Гулашевського-Цинкалова є значне розширення діапазону вниз, що значно робить інструмент відповідним до його назви і внутрішніх змістовних художньо-технічних параметрів. Діапазон сопілки-бас **до**-мажор становить: від *ля* – великої октави до *ре* – малої; сопілки-бас **соль** мажор – від *мі* – великої октави до *ля* – малої. Тоді як у порівнянні із сопілкою-бас **до**-мажор конструкції Є. Бобровникова у нижньому регістрі виконавці могли лише добитися звучання ноти *до* – великої октави. Переваги сопілок конструкції Гулашевського-Цинкалова у діапазонних та техніко-виконавських характеристиках очевидні й на сьогоднішній день є неперевершеними. А все тому, що феноменальна конструкторська винахідливість обох майстрів полягала у використанні резонансового підсилювача, який вирізався всередині інструмента.

Але головним і, на даний момент, унікальним досягненням майстрів Б. Гулашевського і П. Цинкалова є створення ними в єдиному ексклюзивному екземплярі двох хроматичних сопілок-контрабасів: **до**-мажор довжиною 2 м 60 см з діаметром основи циліндра інструмента 16 см та **соль**-мажор довжиною у 2м 90 см з діаметром 20 см. **Таких величинних показників параметрів сопілок немає у світі.**

Основним матеріалом для виготовлення сопілки **соль**-мажор були липа з використанням електрокартону, який наклеювався зверху на циліндричну форму корпусу для його зміцнення після склеювання двох половин розтруба. Діапазон цього інструмента повністю відповідав назві: сопілка-контрабас **до**-мажор – від *ля* – контроктави до *ре* – малої; сопілка-контрабас **соль** – мажор – від *мі* – контроктави до **соль** – великої.

Із цього часу оркестр сопілкарів почав своє повноцінне сценічне життя на різних професійних сценах у містах України: Кам’янець-Подільському, Хмельницькому, Києві, Одесі, Львові, Чернівцях, Вінниці, Могилеві-Подільському, Барі, Тернополі, Івано-Франківську та виїжджав у Росію (Москва) і Польщу.

За досить тривалий час своєї художньо-творчої і просвітницької діяльності, колектив неодноразово брав участь у міських, обласних і всеукраїнських оглядах-конкурсах і фестивалях. У 1972 році оркестр сопілкарів був нагороджений золотою медаллю за I-е місце у фестивалі на честь 50-річчя утворення СРСР.

Але, якщо у Радянському Союзі колектив мав право на вільне пересування, то в Японію, куди був оркестр запрошений, у той час партійні чиновники не пустили, мотивуючи тим, що нема чого представляти радянських людей сліпими, ніби у нас здорових немає...Мовляв, беріть зрячих, давайте їм ті сопілки, і хай вони їдуть. Інший подібний випадок стався з оркестром, коли його не взяли на передачу "Сонячні кларнети" лише через те, що передачі радянського телебачення транслювалися на Польщу і Румунію. "Ми не можемо допустити, аби про великий СРСР у світі думали, наче тут самі інваліди" [4, с. 3] – таке цинічне висловлювання від можновладців почули оркестранти. Але й були гарні люди, такі як Борис Шарварко, тодішній головний режисер Палацу культури "Україна", який домігся запрошення для унікального колективу з Поділля на концерт до XXVII з'їзду Компартії України, де вони брали участь у виступі.

За активну художньо-творчу діяльність та вагомі творчі досягнення 29 квітня 1980 року рішенням української ради профспілок самодіяльному оркестру сопілкарів під керівництвом Б.Гулашевського було присвоєно звання "народний".

У 1980 році Б.М. Гулашевський виїжджає з України, забравши комплект своїх перших сопілок, на постійне місце проживання до Йошкар-Оли (столиці Марійської АРСР (Росія)), де створює новий ансамбль. Нині Б. Гулашевський є відмінником народної освіти України та заслуженим працівником культури Росії.

Майстер І. Цинкалов помер 1 вересня 2007 року у віці 96 років у Кам'янці-Подільському.

Обоє кам'янецьких майстрів-сопілкарів – це диво, варте золотих рядків в історії не лише подільської, а й української культури.

Два роки оркестр не працював із-за відсутності керівника колективу.

З 1982 року оркестр сопілкарів за наполегливим проханням і дорученням директора УТОС П. Бессараба очолив Анатолій Миколайович Твердохліб – обдарований маестро, своєрідна художня індивідуальність, великий педагогічний талант.

Народився Анатолій Миколайович 22 вересня 1944 року у селі Довжок Кам'янець-Подільського району Хмельницької області. Там пройшли дитячі та юнацькі роки. Обравши для себе фах музиканта, згодом навчався по класу баяна в Чернівецькому музичному училищі (1972 р.), а в подальшому – на музично-педагогічному факультеті Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту (1978 р.).

Лише той факт, що він самотужки, будучи незрячим, професійно засвоїв гру на таких інструментах, як труба, кларнет, баритон, сопілка, саксафон, говорить про надзвичайно щедру любов до інструментального музичного мистецтва, фантастичне прагнення до пізнання нових, незнайомих відчуттів у музиці, його кришталево чистий і багатий внутрішній світ, із яким він готовий безкорисливо поділитися з людьми.

А. Твердохлібу було доручено право творити справжнє мистецтво – особливу інструментальну музику як найбільш абстраговану сферу ми-

стецтва у найбільш узагальненій, найбільш складній інтелектуалізованій формі – оркестровому виконавстві сопіларів, яке потребувало феноменальних музичних слухових здібностей, професійної музичної майстерності, надзвичайних унікальних психолого-педагогічних умінь у стосунках з оркестрантами, котрі переважно є інвалідами I-II груп по зору. Нелегкий життєвий досвід А. Твердохліба показав, що сліпота чи навіть втрата зору в дорослому віці (як сталося з ним) не може бути перешкодою для набуття досить високої практичної самостійності, для духовного і професійного вдосконалення та збагачення.

Але, як виявилось у подальшому, сопілку не лише важливо досконало змайструвати, а й точно настроїти. Цю важливу ділянку роботи доручили А. Твердохлібу, на той час керівнику хору УТОС, духового та естрадних оркестрів, який був наділений абсолютним музичним слухом, визначивши йому термін до трьох місяців. Із зовсім новим для себе завданням впорався за тиждень, що досить приємно всіх здивувало. У подальшому прийшлося вивчати гру на всіх оркестрових сопілках, їх теоретичні засади: розміщення оркестрових голосів у партитурі, характерні особливості й закономірності оркестровок, їх художньо-виражальні можливості, тембральні поєднання, які б унеможлилювали утворення монотонного колориту звучання, що є специфічним явищем для даного виду оркестру. Паралельно довелось опрацювати наукову, методичну й нотну літературу за Брайлем та створювати доробок своїх перших власних оркестровок.

За особливою методикою, яка вироблена й апробована власним внутрішнім відчуттям, своїм баченням доцільності використання тих чи інших педагогічних методів та прийомів, які вдосконалювалися протягом десятиліть нелегкої копіткої праці у репетиційній роботі з людьми, обмежені зором, проходить вся організаційна і художньо-творча робота керівника колективу. Особливе значення у цьому процесі А. Твердохліб відводить послідовному запам'ятовуванню, тобто слуховій пам'яті, яка є одним з важливих елементів музичної пам'яті. Тому нотний текст виучуваних музичних творів керівник оркестру кожному із виконавців диктує по пам'яті, у результаті чого з'являється звукова картина у мелодичному, гармонічному, поліфонічному викладі, яку він через слуховий образ детально аналізує достовірність його відтворення. При цьому, для нього важливо через свій внутрішній слух чути кожний голос окремо і всі голоси оркестру сопілок разом у правильних, “нефальшивих” тембрових забарвленнях.

На практиці основним недоліком звучання ансамблів та оркестрів сопілок є неточне, досить часто фальшиве інтонування під час масового колективного виконання. Навіть у професійних колективах виникає пересторога: якщо велику кількість складу оркестру утворює духовна група, особливо сопілки, то більша вірогідність неточного, фальшивого звучання. Отже, керівники таких колективів намагаються відійти від практики масового використання сопілок в оркестровій грі, оскільки цей фактор є пагубним для дотримання чистого професійного інтонування. “Зменшення кількості сопілок, лір та цимбалів сприяло підвищенню чистоти інтонації”, – ділився практичним досвідом один із дослідників народно-інструментального музикування П. Іванов [5, с. 22].

Виходячи із зазначеного можемо констатувати про надзвичайно високий фаховий рівень керівника унікального колективу А.Твердохліба і його виконавців з оркестру сопіларів “Фольклор”, що досягається якісним, філігранним відтворенням звучання без пониження чи підви-

щення інтонації, навіть коли кількісний склад колективу становить більше 20 чоловік.

Оскільки такий оркестр єдиний в Україні, то звісно, створення репертуарного доробку іншими фахівцями для нього є проблематичним, позаяк без знання специфіки сопілкового звучання “із середини”, марно сподіватись на повноцінне, врівноважене звучання оркестру. У переважній більшості весь репертуар добирається і формується із власних оркестровок його керівника – заслуженого працівника України Анатолія Твердохліба.

У репертуарному доробку є опрацювання творів класичної музики зарубіжних композиторів “Неаполітанська пісенька” з балету “Лебедине озеро” П. Чайковського, “Вальс у лісі” І. Штрауса, “Циганський романс” П. Сарасате, “Угорський танець №5” І. Брамса тощо. Основу репертуару становлять оркестровки А.Твердохліба подільської народної музики: “Подільський марш”, “Подільська полька”, “Подільська гаївка”. Значну увагу, керівник приділяє опрацюванню українських народних танцювальних мелодій та пісень: “Бандура” (українська народна пісня), “Віночок українських народних пісень”, українська полька “Гандзя”, Варіації на тему української народної пісні “Іхав козак за Дунай”, “Запорізький марш” (музика Є.Адамцевича), “Українська полька” (музика О. Беца), “Березнянка”, “Українська полька” (музика Є. Козака). Анатолій Миколайович на живому звучанні вивіряє особливості звучання сопілкової палітри, її темброві фарби, через вміле поєднання, збалансування голосів, правильне розташування у теситурному вимірі тих чи інших груп інструментів, натхненно “експериментуючи” у своїй “творчій лабораторії”, якою є його оркестр. Репертуар колективу неодноразово був записаний на студії українського радіо й телебачення і сьогодні періодично звучить у їх програмах та систематично поповнюється новими творами.

За плідну працю і видатні мистецькі заслуги перед українським народом А. Твердохлібу 3 грудня 2000 року Президент України Л. Кучма вручив посвідчення про присвоєння звання “Заслужений працівник культури України”. Ця відзнака лише стимулювала і до того неспокоїний мистецький запал митця.

Більше частина учасників колективу здобувала музичну освіту у вищих та середніх спеціальних музичних закладах, що, безперечно, в цілому найкращим чином впливає на виконавський рівень колективу: В. Ясінський – сопілка-контрабас *соль*-мажор (Львівська державна консерваторія), О. Твердохліб – сопілка-альт (Кам’янець-Подільський державний педагогічний університет), А. Войт – сопілка-прима I (Кам’янець-Подільське культурно-освітнє училище), В. Соха – сопілка-тенор (Хмельницьке музучилище), Р. Криленко – сопілка-бас *до*-мажор (Хмельницьке музучилище), І. Ларін – сопілка-прима I (Чернівецьке музучилище), Т. Процик – сопілка-бас *до*-мажор (Кам’янець-Подільське училище культури), Ю. Ігнатів – сопілка-альт (Кам’янець-Подільське училище культури), Д. Комарницький – сопілка-бас *соль*-мажор (Кам’янець-Подільський державний університет).

Такі виконавці, як Олександр Левковець, Микола Бессараб (директор УВП), Михайло Хіль, Володимир Луцик, – оркестранти з високим рівнем національної самосвідомості. У колектив прийшли з моменту його зародження і з молодечим завзяттям демонструють для нового покоління наочні уроки патріотичного ставлення до рідно-

го мистецького джерела, яке їх збагачує й підсилює своєю життєдайною силою. Досить великий стаж творчої діяльності у колективі мають такі оркестранти, як Павло Машталер, Олександр Стасюк, Валентин Ясінський, Анатолій Войт, Василь Соха, Микола Мазур, Іван Нетьяга, Микола Зубчик, Оксана Гаврилюк, Микола Гуківський, які утворили своєрідний монолітний осередок ансамблевої надійності. Роман Криленко, Віталій Білоус, Володимир Гжибінський, Дмитро Комарницький, Юрій Ігнатов представляють наймолодшу частину колективу.

На фестивалі самодіяльних художніх колективів профспілок у 2001 році за високу творчу майстерність оркестр сопілкарів нагороджений дипломом лауреата III Всеукраїнського фестивалю самодіяльних художніх колективів.

Про професійну самодостатність та високу майстерність їхнього виконавства свідчить присутність народного оркестру сопілкарів “Фольклор” серед широкого представництва видатної творчої еліти, що лише додає “професійним аматорам” наснаги і віри у свої внутрішні творчі сили, які позитивно впливають на підкорення нових мистецьких висот. Так, 23 серпня 2001 року оркестр бере участь у заключному Гранд-концерті, присвяченому 10-ій річниці від Дня Незалежності України, який відбувся на головній сцені нашої країни – Національного палацу “Україна” м. Києва поруч з відомими майстрами сцени й професійними колективами: Національний заслужений академічний ансамбль танцю України ім. П. Вірського (худ.керівник – народний артист України М. Вантух), Національна заслужена академічна капела України “Думка” (худ. керівник – народний артист України Є. Савчук), Національний заслужений академічний український народний хор ім. Г.Вірьовки (худ. керівник – народний артист України А. Авдієвський), Національна заслужена академічна капела бандуристів України (худ. керівник – народний артист України М. Гвоздь), Симфонічний оркестр Національної опери (худ. керівник – народний артист України В. Кожухар), солісти Національної опери України народні артисти України В. Степова та М. Дідик тощо.

Після одного з таких концертів у Палаці “Україна” режисер-постановник народний артист України Дмитро Мухарський сказав: “Цей колектив унікальний. Навряд чи у Європі знайдеться йому подібний. А той факт, що оркестр існує так давно, набув високого професійного рівня, свідчить: він потрібен не лишень самим музикантам, а, головне, слухачам” [6, с. 4].

У березні 2004 року керівника оркестру А.Твердохліба у Києві нагороджено дипломом I ступеня на Всеукраїнському конкурсі на кращого працівника культурно-освітнього закладу профспілок у номінації “Найкращий керівник аматорського колективу культурно-освітнього закладу профспілок”. Таке широке визнання творчих досягнень А. Твердохліба і його популярного у народі колективу є цілком закономірним та справедливим. За вагомий внесок у популяризацію українських народних інструментів та вітчизняних музичних творів керівник оркестру сопілкарів А. Твердохліб та його колектив нагороджені Почесними грамотами Міністерства культури і мистецтва України, обласної та міської рад, Федерації професійних спілок України, товариства УТОС; дипломами, грамотами і подяками від організаторів Всеукраїнських фестивалів аматорського мистецтва.

На жаль, 24 грудня 2009 року перестало битися серце самовідданого творчій праці Анатолія Твердохліба.

Творча, неординарна постать подільського самородка-музиканта А.Твердохліба заслуговує уваги для окремого, всебічного вивчення його невтомної велетенської творчої праці на посаді художнього керівника оркестру сопілкарів “Фольклор” міста Кам’янця-Подільського і може слугувати взірцем наступним поколінням у плані безкорисливого служіння народно-інструментальному мистецтву України.

Список використаних джерел:

1. Гуменюк А. Українські народні музичні інструменти, інструментальні ансамблі та оркестри. – К., 1959. – С.30.
2. Гуцал В. Грає оркестр українських народних інструментів // Райдуга – К., 1978. – 134 с.
3. Іванов П.Г. Оркестр українських народних інструментів. – К., 1981. – 110 с.
4. Слободянюк Т. Грай сопілочко ! // Подільські вісті, – Хмельницький. – 2004. – 1 січня.
5. Іванов П.Г. Музики з Поділля. – К., 1972. – Музики з Поділля.– С.22.
6. Г.Мірошник Чарівний голос сопілки // Суспільство. – К., 2004.

The article deals with genre defining features and fundamental changes in form, line, technical and functional capabilities of orchestral pan-pipes designed by V. Hulashkevskyi and P. Tsynkalova in chronological cut in the context of the history of the origin, development and creative achievements of the national orchestra of pan-pipe players “Folklore” (т.Каміанець-Подільський) under the leadership of Honored Worker of Culture of Ukraine A. Tverdokhlib.

Key words: folk orchestra of pan-pipe players “Folklore”, orchestral pan-pipes, orchestral performance.

Отримано: 1.07.2010

УДК 008(=16)(477.43)

Б. М. Негода,
професор;
Кам’янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка

КУЛЬТУРА ВЕНЕДІВ У СЕМАНТИЧНОМУ ПРОСТОРІ ПОДІЛЛЯ

У статті розглядається питання повного права на захист мови, що має автохтонна людність на своїй національній території.

Ключові слова: традиції українського світу, національна зорієнтованість, українознавство, полікультуралі.

Метою даної статті є прагнення припинити руйнівні тенденції в українській мові, не вселяти українцям почуття меншовартості.

Автохтон – корінний житель місцевості чи країни.

Семантика (грец. – значення, смисл + вчення) – розділ мовознавства, що вивчає значення мовних одиниць і зміни цих значень.

Венеди (*венети, венди, вінди*) – слов’янські племена, які жили на рубежі нашої ери між Одрою та Дніпром, біля Карпат; займались землеробством, осілим скотарством, мисливством, рибальством, торгували з іншими племенами.